

پیامدهای طلاق عاطفی والدین بر شخصیت فرزندان از منظر آیات و روایات

پژوهشگران: ناهید شه بخش، الهام بامری جشان، کبری سپاهی
دبیر گروه: ناهید شه بخش
استاد راهنمای: سمانه جوانیا

چکیده

یکی از مشکلاتی که نهاد خانواده ها را تهدید می کند طلاق است عوارض طلاق و ناگواری را به دنبال دارد و واقعه ای ناگوار است و از آن رو که تاثیر منفی ناگواری بر پیکر خانواده می گذارد و آسیب زاست طلاق به عنوان یک پدیده اجتماعی اثرات و عوارض بسیاری بر خانواده بر جا می گذارد که بیشترین این اثرات و عوارض متوجه فرزندان این خانواده ها می باشد به همین دلیل پدیده طلاق چیزی نیست که به آسانی از آن چشم پوشی کرد در نوشتار حاضر به روش توصیفی تحلیلی به پیامدهای طلاق بر تربیت فرزندان پرداخته است مسئله ای طلاق به ویژه به جهت پیامدهای نظیر افسردگی دلتنگی ترس کج خلقی و پرخاشگری افت تحصیلی و بزهکاری که برای فرزندان طلاق در پی دارد و آینده‌ی آنان را متاثر می سازد حائز اهمیت است زمانی که والدین از هم جدا می شوند اثرات طلاق روی فرزندان متغیر خواهد بود برخی فرزندان به شکلی طبیعی قابل درک به جدایی واکنش نشان می دهند و در حالی که برخی دیگر ممکن است با این تفسیر مقابله کنند.

در این تحقیق به مفهوم شناسی طلاق ، آثار تربیتی طلاق و فرزندان مشکلات ناشی از جدایی ، که عبارت است احساس محرومیت و بدبختی ، پناه جویی ، انتقام گیری ها بی بند باری و.... تاثیرات طلاق به افسردگی دانش آموzan . چرایی اهمیت توجه به فرزندان پیامدهای منفی طلاق بر فرزندان که عبارت است (ایجاد بحران های روحی و روانی ، خلاء عاطفی ، افت تحصیلی گرایش به بزهکاری و اعتیاد) و آسیب های طلاق در خانواده پرداخته اند ؟

واژگان کلیدی : پیامدهای طلاق ، تربیت فرزندان ، فرزندان طلاق

مقدمه

خانواده همچون عمارتی است که زن و شوهر ستون های آن را تشکیل می دهند بدیهی است که فرو ریختن هر یک از ستون ها استحکام و استواری این عمارت را دچار تزلزل می کند طلاق واقعه ای ناگوار است از آن رو که تاثیر منفی ناگوار بر پیکر خانواده ها و جامعه می گذرد آسیب زاست در همه ای فرهنگ ها به ویژه دین اسلام جزء در موارد ضروری اجتناب ناپذیر توصیه شده و در کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از آن به عنوان منفور ترین حلال یاد شده است .

این تحقیق را به صورت کتابخانه ای نوشته ام و با توجه به تحقیقات انجام شده تاکنون تحقیقی در این عنوان در حوزه ای علمیه حضرت رقیه (سلام الله علیها) دلگان نوشته نشده هر چند کتب بسیاری به این عنوان پرداخته اند از جمله کتاب فرزندان طلاق از نوزاد تا ۱۷ ساله باز سازی زندگی پس از طلاق دکتر بروس فیشر ، دکتر رابت آلبرس ، به فرزنداتان کمک کنید با طلاق کنار بیایند ، و در این تحقیق بیشتر سعی کردند پیامدهای طلاق بر تربیت فرزندان بپردازنند .

ضرورت تحقیق : از آنجا که طلاق یعنی جدایی رسمی زن و شوهر که ممکن است باعث بروز آسیب های به طرفین یا فرزندان آنها شود در طی جریان طلاق زن و مرد فشار های روانی زیادی را تحمل می کند بسیاری از افراد بدون توجه به احکام طلاق و حقوقشان با هیجان تعییم به این کار می گیرند این در حالی است که ممکن است مشکلات این زوج ها قابل حل باشد و نیازی به طلاق نباشد برایم ضرورت ایجاد شد تا به تحقیق در این عنوان بپردازم تا گامی هر چند کوچک برداشته باشم .

هدفم از نوشتمن این تحقیق آشنا کردن افراد با آسیب های طلاق که طلاق آسیب های دارد که باعث این می شود که امنیت اجتماعی زن به خطر بیفتند باعث مشکلات روانی و افسردگی می شود هویت فردی اجتماعی زن کاهش پیدا می کند که بیشتر با این آسیب ها آشنا شوند و از این ها در امان بمانند . ان شا الله تعالى

مفهوم شناسی

طلاق در لغت: به معنای رها کردن و آزاد کردن است اما از نظر حقوقی به معنای انحلال ازدواج دائم با شرایط خاص از جانب مرد یا نماینده ، قانونی او است از این رو این نوع جدایی تنها مخصوص ازدواج دائم است به گونه ای که احلال ازدواج موقت از طریق بخشش مدت باقی مانده ازدواج از سوی مرد یا به پایان رسیدن مدت تعیین شده ازدواج صورت می گیرد ;^۱

طلاق در اصطلاح: خانواده ، همچون عمارتی است که زن و شوهر ستون های آن را تشکیل می دهند بدیهی است که فرو ریختن هر یک از ستون ها استحکام و استواری این عمارت را دچار تزلزل می کند طلاق واقعه ای ناگوار است از آن رو که تاثیری منفی ناگوار بر پیکره خانواده و جامعه می گذارد و آسیب زا است در همه ای فرهنگ ها به ویژه دین اسلام جزء در مواردی ضروری اجتناب ناپذیر توصیه شده و در کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از آن به عنوان منفور ترین حلال یاد شده است :^۲

تربیت در لغت: تربیت به معنای پرورانیدن ، پروردن ، آموختن معنی شده است .^۳

فرزند در لغت: معنای آقا زاده اولاد ، بچه ، آنکه از دیگری زاده شده است بچه ، پسر یا دختر ، نتیجه نسل^۴

^۱- محمد ، معین ، فرهنگ لغت ، ص ۳۴۷

^۲- گری ، نیومن ، ص ۱۳۰

^۳- انوری ، حسن ، فرهنگ بزرگ سخن ، ج ۱ ، ص ۳۸۰

^۴- علی اکبر ، دهخدا ، لغت نامه ، ص ۴۳۳

آثار تربیتی طلاق بر فرزندان

زمانی که سرپرست خانواده مجرد و فقیر و شاغل است غالباً برای انتخاب میان کیفیت تربیت کودکان دچار مشکل می‌شود اغلب مشاغلی که در آمد کافی دارند مستلزم صرف وقت به مدت طولانی و یا صرف ساعات غیر معمول به کار هستند و این شرایط برای اکثر والدین تنها بدین معناست که آنها به عنوان سرپرست خانواده کمتر می‌توانند از تجربیات و آموزش‌های تربیتی بهتر بهره گیرند.^۵

وقتی که بر یک خانواده طلاق اجتناب ناپذیر می‌شود مسئله مهم سرپرستی کودکان است تک والدی مشکلات خاص خود را به همراه خواهد داشت و از جمله این که اگر کودک با هر دو والدین در ارتباط باشد، یعنی از والدین کودک را سرپرستی نماید و دیگری هم بتواند با او دیدار کند ناهمانگی میان این دو الگو دو نوع روحیه و شخصیت را به او خواهد آموخت به ویژه اگر والدین در رفتار و سخنان خود سعی در موجه کردن رفتار‌های خود داشته باشد کودک قادر نخواهد بود همانگی و ناسازگاری میان این دو گونه باید زندگی با یکی از والدین نمی‌تواند شخصیت کامل و متعالی را در کودک پدید آورد این گونه زندگی نمی‌تواند هم نیاز‌های تربیتی کودک را برآورده سازد زیرا کودک در این نوع زندگی برای رفتار‌های خود تنها یک مربی و الگو دارد (پدر و مادر) و از لحاظ محبت و سرپرستی تنها به یکی از والدین تکیه می‌کند از سویی دیگر جامعه هرگز نخواهد توانست نقش پدر و مادر را برای طفل ایفا کند و همه نیاز‌های عاطفی و روانی و معنوی او را در زمینه تحقیق و تربیت صحیح طفل تامین کند؟^۶

^۵وحیدی، ۱۳۸۹، ص ۲۵۳

^۶صابری، زفرقندی، ص ۲۱

و عوارض ناشی از طلاق بویژه اثرات شدید روحی آن بر روی فرزندان ما را به این فکر می‌اندازد که چه خوب بود ازدواج‌ها با بصیرت و شناسایی و آگاهی عمیق تری از خصوصیات اخلاقی طرفین صورت می‌گرفت تا زوج‌ها بر مسائل خانوادگی به توافق کافی نمی‌رسد زاد ولد نمی‌کردند به هر حال در خانواده‌ایی که در آن غیبت والدین از حد متعارف بگذرد خانواده‌ی نابسامان برای کودک بوجود می‌آید این عوارض بسیار بی‌شمارند بر کودک احساس طرد عدم پذیرش و بی‌مهری و بی‌علاقگی از طرف والدین نسبت به او دست می‌دهد که برای کودک سودمند نیست زیرا احساس محرومیت و ستم دیدگی در کودک رخ می‌دهد و موجب صدمه‌به روح و جسم کودک می‌شود چون نیازمند حمایت و پناه و طرف والدین است و موجب صدمه‌ی روانی برای کودک می‌شود که آینده‌ی کودک را به خطر می‌اندازد زیرا والدین به علت غیبت از تربیت و انضباط و غافل هستند کودک را چون نهالی به خود وا می‌دارند تا رشد و نمو کند که امکان پذیر نمی‌باشد ،

غیبت خانواده باعث می‌شود که شیرازه زندگی از هم بپاشد و کودکان استعداد ارتکاب به جرم پیدا کند به گونه‌ای که حتی بازگشت و مراجعت به وضع عادی گذشته برایشان دشوار و طاقت فرسا باشد در هنگامه‌ی بحران ارزش‌های اساس یک جامعه بر لذت طلبی تمنع آن مصلحت گرامی فردی سود گرایی ماده گرایی و ابزار گرایی استوارند ،^{۲۳}

و انسان‌ها صرفا به تمنع می‌اندیشند و صالح خویشن را در نظر می‌آورند و حتی ارتباطات انسانی نیز از این شرایط تاثیر می‌پذیرد و روابط انسانی‌ها از بعد معنوی تهی می‌شود و صرفا در راه التذاذ آنی است این نوع روابط بسیار سست و آسیب پذیر و شکننده‌اند به محض آنکه مصلحت دیگری روی نماید یا به اثر مرور زمان یا عوامل دیگر رابطه‌ها از درون تهی شده و به بهانه‌های مختلف می‌شکند در این شرایط روابط زوجیت نیز از قاعده مستثنی نبوده و آمار طلاق روز به روز افزایش خواهد یافت.^{۲۴} در رابطه با جدایی والدین فرزندان و اکنش نشان می‌دهند طلاق در درجه نخست نتیجه درگیری‌های بزرگ‌سالان است و کودکان به صورت ناخواسته وارد آن می‌شوند مشکلات فرزندان در نتیجه جدایی والدین مهم ترین شکل در خانواده‌ها تلقی می‌شود کمتر دیده شده است که نامادری‌ها همچون مادر دلسوز و مهریان باشند و بتوانند خلاء عاطفی را که در آغوش پر مهر مادر جدا شده‌اند پر کند این مسئله در مورد ناپدری صادق است البته زنان و مردانی هم هستند که نسبت به غیر فرزندان خود پر محبت وفادار هستند ولی مسلمًا تعداد آنها کم است که به همین دلیل فرزندان بعد از طلاق گرفتار بزرگ‌ترین زیان و خسaran می‌شوند .^{۲۵}

^{۲۳}- همان ص ۹

^{۲۴}- قائمی ، ۱۳۹۰ ، ص ۸۷

^{۲۵}- ساروخانی ، ۱۳۷۶ ، ص ۷۶

و شاید اغلب آنها سلامت روانی خود را تا آخر عمر از دست می دهند این ضایعه طلاق نه تنها بر هر خانواده بلکه بر کل جامعه تاثیر گذار می باشد چرا که چنین کودکانی که مهر مادر یا پدر محروم می شوند گاه به صورت انفرادی خطرناک در می آیند که بدون توجه تحت تاثیر روح انتقام جویی قرار گرفته و انتقام خود را از جامعه می ستانند البته می توان برای اینکه آثار مخرب طلاق زیاد بر کودکان تاثیر نداشته باشد هر چند در عمل شاید نتیجه این کار کم باشد می توان از قبل بچه ها را با مسئله طلاق آشنا کرد و این کار ممکن است یا در محیط خانه و یا در محیط بیرون مثل مدرسه ... اتفاق بیفتند بنابراین اگر بچه ها را از خود پیش برای رویارویی با مساله طلاق و جدایی آماده نکنیم امکان ابتلای آنها به انواع مشکلات روانشناختی از تنها یی و تشویق که معمولاً پس از جدایی شدت پیدا می کند افزایش یابد به طور کلی چنانچه کودک از پیش با مسئله طلاق آشنا شود درک و پذیرش تمام مراحل آن به مراتب برایش راحت تر خواهد بود گستاخ شدن خانواده در اکثر موارد اثرات روحی طولانی به فرزندان می گذارد،^{۲۶} این گستاخی در روابطه والدین باعث قرار گرفتن فرد در شرایط ناسازگار و نارسا می شود محرومیت فرزند سرپرستی مشترک پس از متلاشی شدن و انحلال خانواده او را بسیاری مواهب و مزایای خانوادگی محروم ساخته و حتی به لحاظ محل زندگی نیز دچار آوارگی خواهد بود در پاره ای از موارد کودک مجبور می شود به خاطر پایین بودن توان اقتصادی سرپرست خانواده را در کنار پدر بزرگ و مادر بزرگ یا عمه ها و عموها زندگی کند و حتی در شرایط حاد تری در مراکز و موسسات اجتماعی نگهداری شود؟^{۲۷}

^{۲۶}-وحیدی ، ۱۳۸۹ ، ص ۲۵۴

^{۲۷}-صابری ، زفرقندی ، پیشین ، ص ۱۷

کودکان اولین قربانی طلاق هستند قربانی روحی و عاطفی کودک پس از طلاق در خانواده گیج حسرت زده است و کمتر می تواند تعادل خود را حفظ کند بویژه کودکی که با پدر و مادر بسیار مانوس است و دائما در دامان آنان بوده است طلاق علاوه بر نارضایتی های روانی و گرفتاری های زندگی فرزندان را به جای می گذارد که به علت پرورش در شرایط نا مساعد از نظر روانی و جسمانی و منع طبیعی ندارند طلاق موجب افسردگی نوجوانان می شود و به نحوی که کمتر از زندگی لذت می برند و از لحاظ روحی خسته به نظر می رسد می توان گفت که خانواده هایی که طلاق را تجربه می کنند تا با یکدیگر متفاوت هستند هر کودک بر اساس شرایط خود از واکنش نشان خواهد داد در تمام کودکان متناسب با سن و سالشان رفتار های تقریبا یکسانی شاهد می شود کودکان که سن بیشتری دارند نسبت به پدر و مادر در غم خواری بیشتری از ود نشان می دهند البته سنین مختلف تاثیرات عاطفی که بر کودکان گذاشته می شود تفاوت می کند.^{۲۸}

کودکانی که در اثر جدایی والدین یکی از آنها را از دست می دهند از لحاظ روحی و عاطفی همواره مشکلاتی دامن گیر آنها باشد و این مشکلات به سن کودکان متفاوت خواهد بود.^{۲۹}

^{۲۸}- صابری، زفرقندی، ص ۱۹

^{۲۹}-وحیدی، ۱۳۸۹، ص ۲۵۹

نتیجه

در هر جامعه خانواده زمینه ساز بسیاری از انحرافات یا شرافت مندی هاست به طور قطع می توان گفت که وضع متزلزل جهان امروز تا حدودی زیادی ناشی از وضع نابسامان خانواده هاست و اگر بنا باشد دنیای نا متعادل و اوضاع بحرانی امروز تا حدودی سرو سامان یابد ناگزیر باید تجدید نظری در وضع خانواده به عمل می آید و این نهاد مهم اجتماعی ارزش و قداست الهی خود را بازیابد موضوع طلاق به عنوان یکی از خطر ناک ترین تهدید ها نه تنها برای خود والدین بلکه بسیار بیشتر بر کودکان تاثیرات منفی دارد و باعث ایجاد اختلال در تربیت آنها می شود در نتیجه ای آن افراد نا سالم و بزهکاری که حاصل طلاق والدین بوده اند وارد جامعه می شوند و در همه ای زمینه ها باعث ایجاد نابهنجاری ها و مفاسد متعددی می شود لذا ایجاد فرهنگ سازی های کار آمد که بیش از ازدواج و همچنین در طول زندگی مشترک باید اتفاق بیفتد از ایجاد چنین پدیده ای نافرجامی تا حد ممکن پیش گیری کرد ؟

منابع و مأخذ

۱-قرآن

۲-تفصیلی ، محمد رضا ، (۱۳۹۴) آثار طلاق بر فرزندان فصلنامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن

۳-حسینی ، شاهرودی حسن ، (۱۳۸۸) بررسی جامعه شناسی پدیده طلاق منبع فصلنامه معرفت

۴-رضایی ، فرشاد آزاد پیمان ، (۱۳۹۵) طلاق و تاثیر آن بر دانش آموزان فصلنامه مطالعات روانشناسی علوم تربیتی

۵-صابری زرقندی ، احمد ، (۱۳۸۷) علل و عوامل طلاق در جامعه ایران و اثر آن در کودکان و نوجوانان ، تهران ، نشر رایحه یاس

۶-صدر الاشرفی ، صعود خنکدار معصومه یوسفی مجید ، (۱۳۹۱) آسیب شناسی طلاق (علل و عوامل و راهکار های پیش گیری آن

۷-قائemi ، علمی ، (۱۳۹۰) و خانواده نا بسامان سازمان مرکزی و اولیاء مربیان

۸-معروفی ، یحیی ، (۱۳۸۴) بررسی تاثیر طلاق بر روی عملکرد دانش آموزان فصلنامه خانواده پژوهش

۹-سعیده ، کد خدا دهخانی ، فاطمه کرجیان ، پروین سالاری اسماء ، (۱۳۹۴) تاثیر طلاق والدین بر زندگی فرزندان کنفرانس بین المللی علوم تربیتی و سبک زندگی

۱۰-ساروخانی ، باقری ، (۱۳۷۶) طلاق پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن انتشارات دانشگاه تهران

۱۱-وحیدی ، محمد ، (۱۳۸۹) احکام خانواده ، جلد اول و دوم ، چاپ سوم ، تهران ، انتشارات زلال کوثر

۱۲-ارزویل ویز ، و همکاران بررسی مقایسه‌ی شیوع کودک آزاری در دانش آموزان مقطع متوسطه بر حسب جنس مقطع تحصیلی و سابقه ای طلاق در خانواده

۱۳-سید احمد ، جلیلی راد ، زهره ، علی آبادی طلاق و آسیب های آن بر کودکان اولین کنفرانس ملی توسعه‌ی پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی مطالعات اجتماعی و فرهنگی ، تهران ، موسسه‌ای آموزشی مهران مرکز راه کار های دست یابی به توسعه پایدار ، (۱۳۹۳)

۱۴-حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه تصحیح ، چاپ اول ، قم موسسه‌ای آل بیت ،

۱۴۰۹

۱۵-صدقوق ، محمد بن علی ، کتاب من لا يحضر الفقيه تصحیح ، علی اکبر قفاری ، چاپ دوم ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه‌ای مدرسین حوزه‌های علمیه قم ، (۱۴۱۳)

۱۶-مومنی ، رضا ، محسن ، باقی زاده ، سیلاپ زندگی

۱۷-نجفی ، محمد حسن ، جواهر کلام